

Advies

Eindrapport Kennisprogramma Zeespiegelstijging

Advies nummer 26-07 van 15 mei 2026

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Directeur-generaal Water en Bodem
De heer drs. J.H. Slootmaker
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Geachte heer Slootmaker,

In uw brief van 19 februari 2026 met kenmerk IENW/BSK-2026/33165 vraagt u het Expertise Netwerk Waterveiligheid (ENW) om advies uit te brengen over het eindrapport van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging.

De afgelopen zes jaar heeft het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) onderzoek gedaan naar de gevolgen en het omgaan met zeespiegelstijging in het Kennisprogramma Zeespiegelstijging (KPZSS). Dit jaar zal het programma worden afgerond en worden de resultaten in het eindrapport *Zeespiegelstijging en Nederland: hoe houden we het veilig en leefbaar? Hoofdpijnen uit het Kennisprogramma Zeespiegelstijging* gepubliceerd. Daarin worden de mogelijkheden geschetst voor het continueren van de huidige strategie, wat daarvoor nodig is, maar daarnaast ook alternatieven verkend voor de huidige strategie.

Aan het ENW is gevraagd om vanuit de expertise waterveiligheid, te adviseren over de volgende drie vragen:

1. de geschetste hoofdpijnen: zijn deze herkenbaar en navolgbaar met betrekking tot de gevolgen van zeespiegelstijging voor de waterveiligheid en de geschetste mogelijkheden om daarmee om te (kunnen) gaan?
2. of en welke inzichten deze hoofdpijnen en de onderliggende informatie opleveren in aanvulling op eerdere ENW-adviezen voor het Kennisprogramma Zeespiegelstijging, of wat u hierin mist;
3. welke aandachtspunten en prioriteiten voor nader onderzoek ENW adviseert om in de komende jaren op te pakken.

Dit advies volgt op eerdere ENW-adviezen aan het kennisprogramma. Zo heeft het ENW advies gegeven over de uitgangspunten van het programma, is in 2023¹ gereflecteerd op de Tussenbalans² en deelde het ENW haar bevindingen³ over de vier denkrichtingen voor Nederland.

¹ ENW (23-10-2023) Advies tussenbalans Kennisprogramma Zeespiegelstijging. <https://enwinfo.nl/adviezen/advies-tussenbalans-kennisprogramma/>

² Tussenbalans van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging (09-11-2023) <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/11/09/bijlage-2-rapport-tussenbalans-van-het-kennisprogramma-zeespiegelstijging>

³ ENW (28-10-2024) Reflectie op rapport Ruimte voor Zeespiegelstijging. <https://enwinfo.nl/adviezen/advies-reflectie-rapport-ruimte-zeespiegelstijging/>. Het ENW zal dit advies in voorjaar 2026 uitbreiden door toevoeging van de vierde denkrichting 'Meegroeien'.

Korte samenvatting van het advies

Het ENW heeft op verzoek van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat gereflecteerd op het eindrapport van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging. Het ENW spreekt waardering uit voor de zorgvuldige en proactieve aanpak van het programma en herkent de geschetste hoofdlijnen. Het rapport laat zien dat Nederland ook bij forse zeespiegelstijging in de komende 100–150 jaar veilig en leefbaar kan blijven, mits tijdig wordt geanticipeerd op basis van een strategie.

Het ENW herkent de uitgewerkte denkrichtingen Meebewegen, Beschermen, Zeewaarts en Meegroeien en benadrukt dat een combinatie van bouwstenen uit deze richtingen nodig is, passend per regio/watersysteem. Tegelijkertijd wijst het ENW op het belang van meer kwantitatieve onderbouwing en verdere verdieping, onder meer voor kosten, ruimtevraag en effecten op specifieke gebieden zoals de Waddenzee en de Rijnmond.

Het ENW pleit in een vervolg voor een beleidsanalyse: werk meerdere strategieën uit voor de komende 100-150 jaar, bepaal de impact van de verschillende strategieën en start met een aantal pilots vanuit bouwstenen die onderdeel zijn van de denkrichtingen 'Beschermen' en 'Meegroeien'.

Algemene bevindingen

Het ENW heeft grote waardering voor het Kennisprogramma Zeespiegelstijging en ondersteunt de proactieve aanpak en zorgvuldige verkenning. In het kader van het kennisprogramma is belangrijk onderzoek gedaan voor een toekomstbestendig Nederland.

Het eindrapport schetst een goede balans tussen het vraagstuk van enerzijds in de toekomst veilig kunnen wonen en werken in Nederland, en anderzijds de uitdagingen die het van de samenleving vraagt om dit ook bij een stijgende zeespiegel voor de lange termijn te realiseren. De risico's om te wonen beneden de zeespiegel zijn in Nederland klein, maar zijn ook in de huidige situatie niet gelijk aan nul. Gelukkig wordt er via het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) geïnvesteerd om Nederland veiliger te maken, waardoor de risico's op een grootschalige overstroming al verder zijn gedaald, ook in de afgelopen decennia. De grote onzekerheid van de zeespiegelstijging voor de lange termijn (>100 jaar) geeft daarbij een extra uitdaging, en het ENW constateert dat het eindrapport daar op een goede manier mee omgaat. De conclusies van het eindrapport zijn gebaseerd op de bandbreedte tussen het hoge en lage scenario van zeespiegelstijging, die voor het jaar 2200 een stijging laat zien tussen 1 en 3 m. Daarnaast is een zeer extreme situatie (5 m in het jaar 2200) als een stresstest gehanteerd. Deze situatie treedt op als de Antarctische ijskap instabiel wordt. Het ENW ziet deze aanpak als een goede invulling van de risico-analytische werkwijze die Nederland al sinds de eerste Deltacommissie toepast en die zich sindsdien steeds verder ontwikkeld heeft.

Het eindrapport schetst meerdere mogelijkheden om met de effecten van zeespiegelstijging om te gaan, en heeft een aantal alternatieve denkrichtingen voor de lange termijn laten uitwerken. Deze denkrichtingen geven een groot deel van het palet aan mogelijkheden: Meebewegen, Beschermen, Zeewaarts en Meegroeien. Deze vier denkrichtingen zijn niet bedoeld als een individuele strategie waaruit moet worden gekozen, maar bevatten verschillende bouwstenen welke gecombineerd kunnen worden. De denkrichtingen zijn uitgewerkt door verschillende consortia (bestaande uit kennisinstellingen, marktorganisaties en diverse andere partijen) waardoor de uitkomsten nog niet altijd op eenzelfde niveau goed vergelijkbaar zijn. Wel heeft de gekozen aanpak een grote betrokkenheid laten zien van de aangesloten partijen.

Antwoord op vraag 1: De geschetste hoofdlijnen

Het ENW herkent de geschetste hoofdlijnen uit het eindrapport, en vindt de gekozen benadering evenwichtig van toon. De klimaatverandering en in het bijzonder de stijging van de zeespiegel is een uitdaging, maar wel een uitdaging die de Nederlandse samenleving in de komende 100-150 jaar aankan. Het rapport laat een realistische benadering zien, zonder te vervallen in de uitersten, zoals: “het komt wel goed”, “er is geen probleem” of “we moeten Nederland verlaten”. Ook laat het rapport zien dat er meerdere manieren zijn waarop we Nederland leefbaar kunnen houden. Op bijna alle plekken zal dat in de toekomst met waterkeringen zijn, zoals dat nu ook al het geval is. In de denkrichting “Beschermen” is uitgewerkt of waterkeringen aangepast kunnen worden bij een stijgende zeespiegel. Het antwoord hierop is dat dit kan, en hoewel het ENW zich herkent in deze conclusie, zijn er nog veel inspanningen nodig om de bescherming hiervoor te realiseren. De denkrichting “Meegroeien” levert interessante inzichten op, de bouwstenen van deze denkrichting worden veelal aangeduid met Nature-Based Solution (NBS). Deze NBS-oplossingen worden al volop langs de duinen toegepast. Het rapport laat zien dat toepassing van NBS ook op andere locaties kan. Ook in de denkrichting Meegroeien blijven (nieuwe) waterkeringen nodig om de bewoonde gebieden te beschermen. In het algemeen geldt dat tijdig anticiperen noodzakelijk is; zonder vooruit te kijken en nu al keuzes te verkennen, wordt het toepassen van bouwstenen uit de denkrichtingen ingewikkelder en ingrijpender.

Het valt het ENW wel op dat het eindrapport de conclusies vooral in kwalitatieve termen beschrijft. De woorden als bijvoorbeeld ‘groter’ en ‘grotere’ komen tientallen keren voor in het eindrapport, zonder dat duidelijk wordt hoeveel groter. Natuurlijk is een exacte kwantitatieve duiding veelal niet mogelijk, maar dan kan ook de orde grootte of een bandbreedte van het effect aangegeven worden. Zonder een mate van kwantitatieve duiding kan ‘groter’ een toename van 1%, 10%, een factor 2, een factor 10 of zelfs een factor 100 betekenen.

Het eindrapport geeft ook de voorwaarden aan voor een blijvende bescherming in Nederland bij een stijgende zeespiegel. Dit wordt omschreven als ‘voortgaan op de huidige weg’, en indicatief worden dan de maatregelen aangeduid die bij een bepaalde zeespiegelstijging en in een bepaald tijdvenster nodig zijn. Het ENW is blij met deze indicatieve inschatting, want het maakt duidelijk dat waterveiligheid niet vanzelf tot stand komt, ook al wordt het omschreven als voortgaan op de huidige weg. In hoofdstuk 4 wordt de vraag gesteld: wat betekent deze kennis voor bestuurlijke keuzes? Het ENW herkent zich in dit hoofdstuk en is er ook blij mee, omdat dit het startpunt is voor wat het betekent om de basis op orde te houden. Daarnaast is aangegeven dat de keuzes niet te vroeg maar ook niet te laat moeten worden gemaakt. Kanttekening is wel dat kennis voor het maken van keuzes essentieel is, en dat het ontwikkelen van bruikbare kennis voor het ENW een logisch vervolg is op het Kennisprogramma en een ‘no regret’ maatregel is.

Antwoord op vraag 2: Inzichten uit het kennisprogramma

Het ENW is niet verrast door de inzichten uit het kennisprogramma, maar is tevreden dat de mogelijke toekomst van Nederland vanuit verschillende denkrichtingen is onderzocht. Het valt op dat de denkrichting Meebewegen weinig aandacht krijgt in het eindrapport. Het ENW vindt dat begrijpelijk, omdat Meebewegen een verzameling is van procesuitgangspunten en zich lastig laat concretiseren. De concrete bouwstenen in deze denkrichting komen voor een groot deel overeen met de denkrichtingen Beschermen (zoals de Deltapolder) en Meegroeien.

De denkrichtingen Beschermen, Zeewaarts en Meegroeien zijn allemaal bedoeld om Nederland blijvend te beschermen tegen grootschalige overstromingen. De uitwerking van dit doel is voor een deel verschillend, maar voor een groot deel zijn de bouwstenen overlappend. De benaming van deze denkrichtingen geeft dat onvoldoende weer.

De inzichten van het kennisprogramma laten zien dat de langetermijnoplossing niet bestaat uit de toepassing van een enkele denkrichting voor heel Nederland. In algemene zin kan gesteld worden dat waterveiligheid het beste kan worden bereikt door bouwstenen uit verschillende denkrichtingen met elkaar te combineren. Voorbeelden hiervan zijn: waterveiligheid in het IJsselmeergebied zal altijd een samenspel zijn tussen dijkverhogingen en voldoende pompcapaciteit, en ondanks de aanwezige kennis wordt het potentieel van voorlanden nog niet volledig benut. Met name op plekken waar golfbelasting een grote rol speelt valt nog veiligheidswinst te halen. Dit is met name het geval in de Waddenzee en locaties langs de Westerschelde.

De uitwerking van de denkrichtingen is een nuttige stap geweest om het vervolg van het kennisprogramma vorm te geven. De vraag is dan: met welke bouwstenen is waterveiligheid in de diverse regio's het meest gediend? Dat zal voor bijvoorbeeld de Waddenzee heel anders zijn dan in de Rijnmond delta. Het ENW beveelt aan om dit in een vervolg verder te verkennen.

Antwoord op vraag 3: Kennisagenda en nader onderzoek

Het Kennisprogramma Zeespiegelstijging is nu afgerond, maar kennisvragen rond zeespiegelstijging en waterveiligheid blijven onverminderd actueel. Dit is inherent aan een ontwikkeling met grote onzekerheden en lange tijdschalen. Het onderzoek leidt daarbij niet alleen tot meer inzicht, maar maakt ook duidelijk waar onzekerheden blijven bestaan of zelfs toenemen. Het omgaan met deze onzekerheden is daarmee een wezenlijk onderdeel van het vraagstuk en verdient de aandacht.

Het ENW doet graag voorstellen voor kennisvragen die relevant zijn om in een vervolg te onderzoeken binnen de beleidsaanpak voor de lange termijn waterveiligheid.

Beleidsanalyse: Werk meerdere strategieën uit voor de komende 100-150 jaar

Voor een goede afweging van toekomstige systeemmaatregelen (zoals het verplaatsen van waterkeringen in het handelingsperspectief 'Meegroeien' of het afsluiten van de Nieuwe Waterweg in het handelingsperspectief 'Beschermen') is een goede afweging nodig tussen de kosten en baten van deze maatregelen. Hiervoor is een gedegen beleidsanalyse zeer geschikt, zoals in het verleden is toegepast (studie PAWN in de jaren 70 van de vorige eeuw, commissie Toetsing uitgangspunten Rivierdijkversterkingen in 1993 en de commissie Watersnood Maas in 1995). In een dergelijke beleidsanalyse wordt de afweging van systeemmaatregelen gekoppeld aan kennis van het fysieke systeem, de ecologie en de brede maatschappelijke kosten en baten van maatregelen.

Het zal helpen in het verder onderbouwen en concretiseren van het beleid in deze eeuw. Benut de vier denkrichtingen met bouwstenen door per regio (zoals Rijnmond Drecht steden en het Waddengebied) een passende oplossingsrichting voor te bereiden. Verken daarbij ook of juridische en beleidskaders toereikend zijn voor het type maatregelen⁴ dat wordt behandeld.

⁴ Het is een structureel dilemma: dijken moeten tijdig worden versterkt op korte termijn, maar meegroeiconcepten vragen om een gebiedsgerichte aanpak, langdurige ruimtelijke opbouw en vroegtijdig starten.

Daarmee zullen ook de inzichten worden versterkt dat Nederland de stijgende zeespiegel in de komende 100-150 jaar aan kan, en welke gevolgen dat heeft voor de omgeving en de kosten. En mogelijk nog belangrijker: welke acties er nu al wèl nodig zijn en welke acties de komende decennia nog niet opgepakt hoeven te worden.

Langetermijn kosten en economische onderbouwing

De economische onderbouwing van mogelijke denkrichtingen verdient nader aandacht. Nu is de lange termijn voor de economische wetenschap altijd wel een uitdaging vanwege de grote onzekerheden, maar het is wel zinvol om hier aandacht aan te besteden. Enerzijds wordt in het eindrapport gesteld dat we rustig kunnen blijven wonen, maar ook dat na 2200 verplaatsing noodzakelijk zou kunnen zijn. Dat is voor een stad en wijk best snel: is hierover een MKBA-berekening gemaakt? Als er bijvoorbeeld een goede kans is dat na 2200 verhuisd moet worden naar hoger gelegen gebied, dan kan mogelijk beter nu al gebouwd worden op hooggelegen gebied als de meerkosten en bredere economische nadelen relatief gering zijn. Dit zijn belangrijke uitspraken en die moeten wel goed onderbouwd worden.

Ruimte vraag in het overgangsgebied zee en rivier

Met de stijgende zeespiegel en mogelijke toename van rivierafvoeren is een belangrijke vraag hoe Nederland leefbaar kan worden gehouden in het overgangsgebied, zoals de Rijnmond Delta. Hiervoor zijn verschillende technische en ruimtelijke maatregelen mogelijk. Technische oplossingen zijn mogelijk als er nabij de huidige waterkeringen voldoende ruimte is gereserveerd. Voor ruimtelijke maatregelen is dit wellicht lastiger, omdat die ruimte kan zijn ingenomen door landgebruik dat alleen tegen hoge kosten verplaatst kan worden. Het is dus belangrijk om voldoende onderbouwing te krijgen voor de toekomstige ruimte vraag, en ook na te denken over mogelijke reserveringen, zeker zolang de ruimte op dit moment nog niet nodig is.

Inhoudelijke (technische) verdieping op diverse onderwerpen

Waddenzee

Het ENW denkt dat er meer aandacht uit moet gaan naar de Waddenzee en de mogelijke consequenties die de stijgende zeespiegel heeft voor dit gebied. Het eerste beeld is dat de waterveiligheid in de Waddenzee kustgebieden net als elders in Nederland te handhaven is. Het is bij het ENW alleen niet helemaal duidelijk welk (toekomstig) beleid Nederland heeft voor dit unieke UNESCO-gebied. Met de ingeschatte suppletievolumes zal de Waddenzee op termijn 'verdrinken' bij sterke zeespiegelstijging. Wat zijn de consequenties van verdrinken van de Waddenzee, willen we dit tegengaan door actief te suppleren en de Waddenzeebodem te laten meegroeien? Het ENW ziet graag dat het beleid verder wordt uitgewerkt en varianten voor de toekomst worden afgewogen. Net als in het overgangsgebied zee en rivier, kunnen voor de Waddenzee kust de toekomstige ruimtelijke mogelijkheden (de overgang van zee en land) worden verkend.

Verwijderen van dammen

In het eindrapport is aangegeven dat het verwijderen van de Afsluitdijk niet voor de hand ligt, maar voor Zeeland wordt dit open gehouden. In het handelingsperspectief 'Meegroeien' is immers opgenomen dat de dammen in Zeeland verwijderd kunnen worden, maar er is nog niet goed onderzocht wat dit gaat betekenen voor de keringen die achter deze dammen liggen en die het achterland beschermen tegen overstromingen. Het ENW ziet graag dat de consequenties van deze optie scherper in beeld komen.

Antarctica

De lage waarschijnlijkheid scenario's met grote consequenties zijn van groot belang voor de waterveiligheid. Deze scenario's worden veroorzaakt door ons tekort aan kennis over de dynamica van de Antarctica ijskap. Het IPCC sluit in het laatste rapport niet uit dat de zeespiegel tot 15 meter zou kunnen stijgen als alles tegenzit. De kennis waarop dit gebaseerd is, is echter zeer beperkt. Tegelijkertijd is er de dualiteit dat er signalen zijn dat delen van Antarctica al instabiel zijn, met alle mogelijke risico's van dien, maar desondanks niet noodzakelijkerwijs tot hele hoge zeespiegel zullen leiden binnen enkele eeuwen. Het is voor Nederland daarom een zeer relevant onderwerp om het voortouw in te nemen voor het opdoen van kennis.

Meegroeivermogen kustsystemen en suppleties

In de Synthese systeemanalyse Zandige Kust is voor de zandige kust onder meer onderzocht waar binnen de Nederlandse kustzone het gesuppleerde zand zich verspreidt op tijdschaal van decennia (de actieve zone). Door alleen deze actieve zone mee te laten groeien hoeft veel minder zand gesuppleerd te worden dan om het hele kustfundament mee te laten groeien. In de huidige rapportage wordt deze actieve zone aangehouden om de toekomstige suppletiebehoefte in te schatten. Een impliciete aanname is dat deze actieve zone er hetzelfde blijft uitzien als nu als de hoeveelheid zand in de gekozen 'meegroeizone' op peil wordt gehouden en de huidige gebruiksfuncties dus in stand worden gehouden. Met betrekking tot waterveiligheid kan dan specifiek aan duingroei worden gedacht (zeewaarts verbreden, landwaarts verbreden, ophoging, ruimtelijk variabiliteit hierin bij meer duindynamiek). Het is echter niet bekend of dat zo uitwerkt en hoe dat afhangt van wijze van suppleren in de BKL-zone (frequentie suppleren, omvang per keer, locatie in het profiel, etc.), wijze van duinbeheer, en gebruik en beheer van het strand. Dit zou verder moeten worden uitgezocht, bijvoorbeeld aan de hand van her-analyse van de suppletiegeschiedenis op dit aspect en pilots waarin suppleties specifiek worden ontworpen in samenhang met verschillend type strand- en duinbeheer.

Daarnaast zou verder onderzocht moeten worden in hoeverre de 'actieve zone' grenzen (on)afhankelijk zijn van de gekozen implementatievorm van suppleties. Locaties waar om verschillende redenen (dus niet altijd suppleren) in verschillende vormen kustuitbouw heeft plaatsgevonden (denk aan de Zandmotor versus Hondsbossche Duinen) zouden hiervoor interessante locaties zijn. Daarnaast bestaat voor de gebieden met geulen en buitendelta's, zoals de Zeeuwse kust, nog onduidelijkheid over hoe de zeewaartse grens van de actieve zone voor meegroeien te kiezen is, mede in samenhang met de verandering van de hydraulische randvoorwaarden door onzekerheid in het 'meegroeien' van de voordelta en andere voorliggende ondieptes. Vanuit het 'actieve zone perspectief' rijst ook de vraag welk effect zandwinlocaties binnen het kustfundament zouden hebben wanneer dit zand lokaal van lager naar hoger in het profiel gesuppleerd wordt. Overwogen zou kunnen worden om in een pilot een zandwinlocatie vlakbij (of op de grens van) de actieve zone te kiezen om te bestuderen welk effect dit geeft op de actieve zone en de suppletie inspanning.

Early warning indicatoren

Recentelijk zijn er nieuwe inzichten rondom het stilvallen van het warmtetransport in de Atlantische oceaan (AMOC) gepubliceerd, wat grote gevolgen kan hebben voor het klimaat maar ook voor de zeespiegel. Dit impliceert twee dingen voor onze kennis van zeespiegelstijging. Ten eerste moet er nagegaan worden of er fysische signalen zijn die aanleiding geven om te veronderstellen dat de zeespiegel gaat versnellen buiten de huidige onzekerheidsmarges van de standaard scenario's bij het stilvallen van de AMOC. Bestaan deze zogenaamde early warning indicatoren, hoe uiten ze zich en wanneer en hoeveel tijd is er dan nog voor adaptatiemaatregelen? Moeten we op basis daarvan wellicht onze waarnemingen of modellen aanpassen? Ten tweede kan het begrip van de dynamica van ijs in de Nederlandse oppervlaktewateren (zeeën, estuaria, meren, rivieren) verbeterd worden, er is feitelijk nagenoeg niemand die hieraan werkt. De kennis over

oceaandynamica die ten grondslag ligt aan het stilvallen van de oceaancirculatie is beter afgedekt (UU, KNMI, NIOZ), maar uitbreidingen van het waarnemingsnetwerk (NIOZ?) zouden wel nuttig zijn.

Ontwikkelen van pilots

Het ENW vindt het wenselijk om te starten met pilots vanuit de bouwstenen van de denkrichtingen 'Beschermen' en 'Meegroeien', juist om beter te begrijpen hoe het hoofdsysteem reageert op grootschalige ingrepen. Ze kunnen waardevolle praktijkgegevens opleveren die huidige modelbeperkingen kunnen aanvullen.

Tot slot benadrukt het ENW dat het essentieel is om door te gaan met een Kennisprogramma Zeespiegelstijging, gericht op het ontwikkelen van een beperkt aantal strategieën door het combineren van bouwstenen uit de denkrichtingen 'Zeewaarts', 'Beschermen' en 'Meegroeien'. Deze strategieën zullen naar verwachting verschillend zijn voor verschillende delen van Nederland. En geef ook expliciet aandacht aan de gebieden waar rivierafvoeren en zee bij elkaar komen, zoals de Rijnmond Delta en het IJsselmeer.

Het ENW hoopt u met dit advies van dienst te zijn geweest en ziet uw reactie met veel belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,

ir. H.C. Klavers
voorzitter ENW

Bijlage: Verantwoording

Dit advies is opgesteld door een adviesgroep, samengesteld uit leden van alle vier de ENW-werkgroepen: Veiligheid, Techniek, Kust en Rivieren & Meren. Een conceptversie van dit advies is behandeld in een ENW-Kerngroepvergadering in april 2026. Dit proces heeft geleid tot voorliggend advies. ENW-leden die vanuit hun functie inhoudelijk betrokken zijn bij het onderwerp, hebben zich afzijdig gehouden bij het opstellen van het advies. Het ENW heeft in januari 2026 gereflecteerd op een conceptversie van het eindrapport.